

JOURNALISTIEK IN DE DUITSE DEMOKRATISCHE REPUBLIEK

DOOR

Guido Ros

Overdruk uit « DE BRUG » Nr 1 - Jaargang XIII

UNIVERSITEIT GENT
Vakgroep Communicatie-
wetenschappen
Korte Meer 7-9-11
B-9000 GENT

JOURNALISTIEK IN DE DUITSE DEMOKRATISCHE REPUBLIEK

Voor het gebouw van de Oude Universiteit te Leipzig staat het standbeeld van Gottfried Wilhelm Leibniz, de Leipzige geleerde en latere stichter van de „Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin” (1700). Leibniz’ aandenken wordt in de Duitse Democratische Republiek nog steeds in ere gehouden, zeker niet in het minst door de grote overeenkomst tussen zijn opvatting van de wetenschap en de principes die aan de basis liggen van het wetenschapsbeleid in de D.D.R. Leibniz’ eis „theoria cum praxi” veronderstelt een wetenschap die op dienende wijze met de maatschappelijke vooruitgang en met het praktische leven in overeenstemming te brengen is; „zweckfreie Forschung”, wetenschap omwille van de wetenschap wordt in de D.D.R. als een illusie beschouwd.

De „Fakultät für Journalistik” aan de Karl-Marx-Universiteit in Leibniz’ geboortestad is ongetwijfeld symptomatisch voor die opvatting. De Faculteit betekent in Duitsland een unicum. Niet alleen is zij de enige plaats in de Duitse Democratische Republiek waar op universitair niveau aan journalistiek wordt gedaan, maar ook bij een vergelijking met de Duitse Bondsrepubliek, waar deze wetenschap toch niet zo slecht bedeed is (praktisch alle universiteiten bezitten er in de schoot van hun „Philosophische Fakultät” een goed functionerend instituut voor pers- en communicatiewetenschappen), neemt Leipzig een bijzondere plaats in. Sinds 1954, toen het „Institut für Publizistik und Zeitungswissenschaft” uit de „Philosophische Fakultät” werd losgemaakt, vormt de „Fakultät für Journalistik” er een volledig autonome entiteit. Het spreekt vanzelf, dat in een staat als de Duitse Democratische Republiek een groot belang wordt gehecht aan de vorming van perslui die de publieke opinie in de door het regime gewenste zin kunnen beïnvloeden, die hun vak behoorlijk kennen en daartoe op een aangepaste wijze zijn opgeleid.

In een gesprek dat wij bij een bezoek aan de „Fakultät für Journalistik” in juli jl. met één van de docenten voerden, kwam onze zegsman er openlijk voor uit, dat de D.D.R. journalisten wenst, „die zu ihrem Staat stehen”. Prof. Dr. H. Budzilawski, voormalig decaan van de Faculteit, wees er in 1959 op, dat de journalist moet in staat zijn, „in der Presse und im Funk ein marxistisches Weltbild anschaulich zu machen und die Welt gleichzeitig in

der richtigen Weise, nämlich unter Anleitung der Partei der Arbeiterklasse, zu verändern” (1).

Toen in 1958 het centrale orgaan „Verband der Deutschen Presse” een aantal basisprincipes voor de vorming van journalisten proclameerde, eiste het dat de journalist „in seiner gesamten Tätigkeit stets als *politischer Funktionär* der Volksmacht in der DDR denkt und handelt” (2). De journalist moet zijn beroep dus als een roeping voor en door het volk beschouwen „om de wereld in de geest van het Communistisch Manifest te helpen veranderen”. Toch moet hier even een onlangs n.a.v. de De Volder-herdenking te Leuven verspreide misvatting worden rechtgezet. Tijdens een discussie over de perswetenschap in Duitsland verklaarde Prof. Dr. H. J. Prakke, van de Universiteit te Münster (Duitse Bondsrepubliek), dat bij zijn weten in de D.D.R. alleen het diploma van de journalistenfaculteit te Leipzig recht zou geven op een functie in de pers. Dit strookt niet helemaal met de werkelijkheid. In de D.D.R. zijn ongeveer 8000 journalisten werkzaam. Zij kunnen worden onderverdeeld in drie groepen. Tot de eerste groep behoren diegenen die na de „Zehnklassenschule” een „Fachschule” hebben bezocht en er het journalistenberoep hebbengeleerd. Tot voor kort kregen ze de benaming „redacteur”; voor het ogenblik worden zij eenvoudigweg „journalist” genoemd. Een tweede groep wordt gevormd door hen die in een of andervak (bv. economie, politieke wetenschappen) zijn afgestudeerd en zich tot het journalistenberoep aangetrokken voelen. Daar ook in de D.D.R. dit beroep als „vrij” wordt beschouwd, kan iedereen die over de vereiste kennis beschikt zich in de journalistiek lanceren. De afgestudeerden van de „Fakultät für Journalistik” te Leipzig ten slotte vormen een derde groep, die der „Diplomjournalisten”. De kandidaten voor de studie van „Diplomjournalist” zijn na het beëindigen van hun middelbare studies eerst gedurende een half jaar als vrijwillair bij één der communicatiemedia werkzaam. Zij komen dus zeker niet onvoorbereid aan de start. Dan vangen zij de eigenlijke studie aan, die vier jaar in beslag neemt. In tegenstelling tot de Duitse Bondsrepubliek, waar nog steeds een zeer grote academische vrijheid heerst (de Duitse „Hochschulreform” zal hierin waarschijnlijk binnen zeer afzienbare tijd verandering brengen), bestaat in de D.D.R. een nauwkeurig vast-

(1) H. BUDZILAWSKI, *Die Ausbildung der Journalisten und die Erforschung der Presse*, Leipzig 1959, S. 9 (= Karl-Marx-Universität, Leipziger Universitätsreden, Neue Folge, Heft 5).

(2) Naar: E. M. HERRMANN, *Zur Theorie und Praxis der Presse in der Sowjetischen Besatzungszone, Berichte und Dokumente*, p. 120.

gelegd studieprogramma. Een studiejaar duurt er, net als in België, ongeveer 10 maand en wordt besloten met een overgangsexamen. De journalistieke studie zelf bestaat uit twee cycli, het zgn. „Grundstudium” en het zgn. „Fachstudium”. Ook hier bemerken wij dus duidelijke parallellen met het Belgische systeem: tijdens het „Grundstudium” worden, behalve een algemene vorming, de basisprincipes van de discipline meegedeeld; het „Fachstudium” brengt de studenten meer gespecialiseerde kennis bij en wordt in de D.D.R. gekenmerkt door de bijzondere aandacht die aan het praktisch werk wordt besteed.

Typisch bij het „Grundstudium” is de belangrijke plaats die in het programma wordt ingenomen door „Vorlesungen” en „Seminare” die de studenten de basisprincipes van het marxisme-leninisme moeten bijbrengen. Aan de verschillende Oostduitse universiteiten zijn speciale instituten voor marxisme-leninisme gehecht, die in de diverse faculteiten voor de nodige politieke opleiding zorgen. Gedurende de eerste twee semesters worden dan ook niet minder dan vier lesuren gewijd aan de studie van het dialectisch en het historisch materialisme, terwijl de politieke economie van het kapitalisme twee uur college en anderhalf uur seminarie toebedeeld krijgt. Het „Komplex Geschichte” omvat in het totaal vier uur geschiedenis van de Duitse arbeidersbeweging en van de Duitse journalistiek tot 1945. Een college „Grundfragen der Politik der Partei und Regierung” en per semester drie colleges van 2 uur over de problemen van de landsverdediging ronden de staatsburgerlijke opvoeding af. De perswetenschap in strikte zin blijft tijdens het eerste jaar beperkt tot twee vakken: „Geschiedenis van de literaire publicistiek” (1 uur college en 1 uur seminarie) en „Theorie en praktijk van de journalistiek” (2 uur college en een half uur seminarie). Het is wel interessant te constateren, dat ook twee vreemde talen (waaronder als eerste vanzelfsprekend het Russisch) als verplichte vakken gedurende de hele studieduur op het programma staan.

In het tweede jaar blijven „Theorie en praktijk van de journalistiek” en „Geschiedenis van de literaire publicistiek” deel uitmaken van de eigenlijke journalistieke opleiding. Wat de algemene maatschappelijk-politieke vorming betreft, wordt aandacht besteed aan het wetenschappelijk socialisme en aan de politieke economie van het socialisme. Nieuwe vakken zijn „Hedendaagse Duitse journalistiek” en „Hedendaagse internationale journalistiek”, „Stilistiek” en „Spreekopleiding”.

Na vier semesters (dus na twee jaar) wordt het „Grundstudium”

afgesloten met een „Vorprüfung” en stapt de student over naar het zgn. „Fachstudium”. Vanuit ons standpunt staat men, misschien wel terecht, enigszins sceptisch tegenover de grote nadruk die tijdens het „Grundstudium” op de politieke vorming wordt gelegd. Tijdens de eigenlijke vakstudie echter vallen enkele belangwekkende initiatieven te noteren.

Het vijfde semester brengt de student door als stagiair op een kranten-, radio- of televisieredactie. Vanaf het zesde semester wordt aan de 4 uur algemene theorie en praktijk van de journalistiek een „mediale” vorming toegevoegd, naargelang de student in de geschreven pers, in de radio of in de televisie carrière wil maken. Hij kan zich daarbij specialiseren op het gebied van de binnenlandse of de buitenlandse politiek, de economie of de cultuur de filosofie, de literatuur, enz. Tijdens het vierde jaar ten slotte wijden de toekomstige journalisten ten minste één volledige dag per week aan het door hen gekozen medium. Zij beschikken over een compleet ingerichte „krantenredactie”, een radio- en een televisiestudio, waar de werkomstandigheden van de praktijk volledig worden herschapen. De „redacteurs” hebben er hun eigen „redactiepapier”, waarop ze hun artikels neerschrijven in de vorm (aantal regels per blad, aantal aanslagen per regel) zoals dat op een „echte” redactie zou gebeuren. Ieder proefstuk wordt in drie exemplaren vervaardigd en door de docent en de medestudenten kritisch geanalyseerd en in „Arbeitsgemeinschaften” besproken. De beste werkjes worden trouwens gepubliceerd en de student krijgt hiervoor een klein honorarium.

De dualiteit theorie en praktijk, die typisch is voor de vorming van de Oostduitse „Diplomjournalisten”, komt ook tot uiting bij het eindexamen. Voor het zgn. „Staatsexamen” schrijven de studenten enerzijds een „Diplomarbeit” van 40 à 60 bladzijden, waarin zij een begrensde thema wetenschappelijk uitwerken, meestal in de vorm van een „status quaestionis”; het praktische aspect van de opleiding krijgt zijn bekroning in een soort van journalistiek „meesterstuk”. Tijdens het laatste studiejaar worden de lessen van januari tot half maart geschorst om de studenten de gelegenheid te bieden zich volledig aan hun „Diplomarbeit” te wijden. De eigenlijke examens worden niet — zoals in West-Duitsland het geval is — alle op het einde afgenomen, maar geleidelijk naargelang het onderricht over een bepaald vak is afgesloten. Door dit systeem en door een sterk doorgedreven inschakeling van „mentoren” (leden van het onderwijzend of of wetenschappelijk personeel die de leiding hebben over groepen

van 5 à 6 studenten) zijn de mislukkingen uiterst zelden. De „Fakultät für Journalistik” te Leipzig heeft jaarlijks ongeveer 100 nieuwe studenten. Hiervoor staan vier professoren, 16 docenten, 18 „wissenschaftliche Mitarbeiter”, 27 assistenten en 1 lector ter beschikking. Hieraan moeten nog worden toegevoegd 14 geleerden die verbonden zijn aan het „Institut für Marxismus-Leninismus” van de universiteit maar die in de faculteit zijn ingeschakeld voor het onderwijs op maatschappelijk-politiek vlak. Leeropdrachten zijn o.a. persgeschiedenis, sociologie van de nieuwere literatuur, geschiedenis van de Russische Journalistiek, theorie en praktijk van het socialistische perswezen, radiojournalistiek, hedendaagse journalistiek, gesproken taal in radio en televisie en verhouding tussen woord en beeld in televisie en geïllustreerde pers, organisatie en planning van het journalistewerk, tijdschriftenwezen van de D.D.R., beeldjournalistiek, geschiedenis van de bolsjevistische pers, stilistiek, kritiek van van de imperialistische en in het bijzonder van de Westduitse persideologie, samenstelling en opmaak van de krant, radiogenres. De hoofdredacteur van de afdeling reportages en documentaires van de „Deutsche Fernsehfunk” te Berlijn is bv. als buitengewoon hoogleraar te Leipzig werkzaam voor het vak „Theorie en praktijk van de televisiejournalistiek”.

De studenten kunnen in de volgende instituten terecht : Instituut voor theorie en praktijk van de journalistiek, Instituut voor persgeschiedenis, Instituut voor literaire publicistiek en stilistiek, Instituut voor radiojournalistiek. Voor de vreemde talen is een lectoraat met zes medewerkers ingeschakeld.

Een afdeling „Fernstudium” biedt daarenboven diegenen die geen universiteit konden bezoeken en reeds werken de mogelijkheid door zelfstudie het diploma van journalist te verwerven.

Het beginsalaris van een „Diplomjournalist” is voor alle media vastgesteld op 650 MDN (Oostmark) per maand. Dit eenheids-salaris is ingevoerd om de concurrentie tussen de media onderling te vermijden. Na een paar jaar ligt het salaris van een redacteur tussen de 750 en de 1000 MDN; een afdelingsleider krijgt 1000 à 1250 MDN en een lid van het redactiecomité ± 1250 MDN. Een hoofdredacteur ten slotte kan meer dan 1250 MDN verdienen : zijn salaris verschilt naar gelang van het geval.

Hoe de praktische resultaten van de hier besproken beroepsopleiding en van de sterk doorgedreven organisatie van het perswezen er uitzien, hopen wij in een volgende bijdrage te kunnen uiteenzetten.

Guido Ros